

1 Ogrščica in druge križnice — razлага izrazov

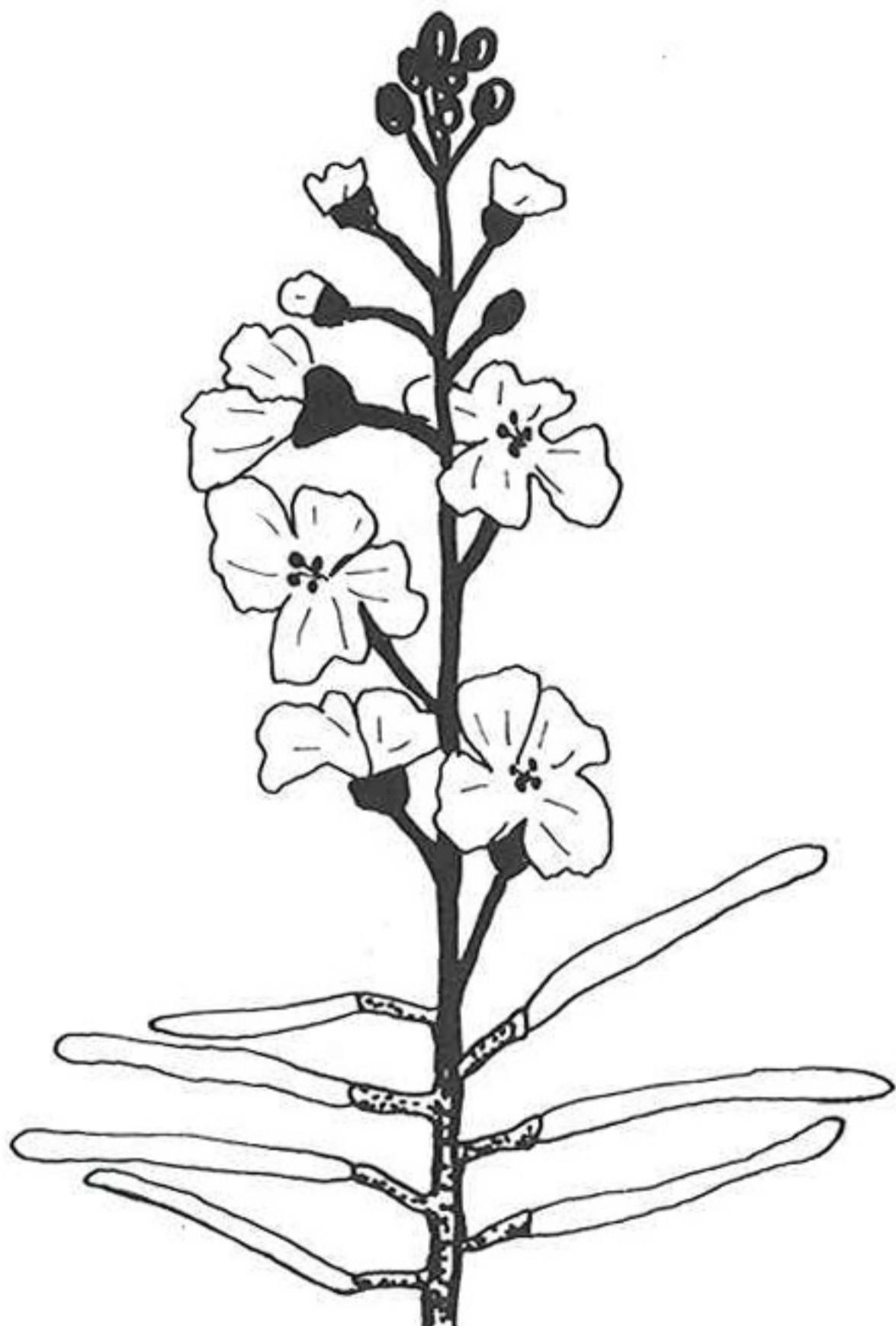
Repica in ogrščica, divja redkev, divja gorjušica in kavla; vse te rastline so v svaštvu, da se le dobro poučeni spozna v tej navednici zmešnjavi. Dober poljedelec jih ne sme spraviti vse en koš pod imenom repica!

(V. Sadar, 1951)

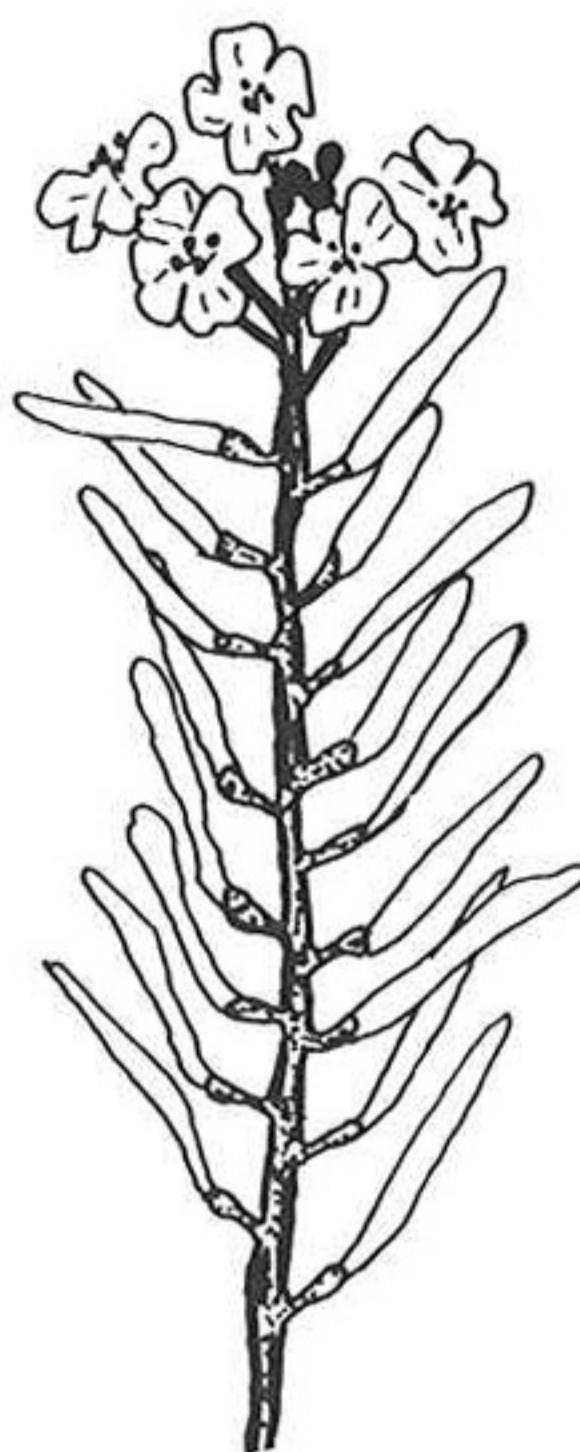
V slovenskih deželah se je izraz ogrščica uveljavil kot natančno določen pojem v drugi polovici devetnajstega stoletja. Z njim so kmetje poimenovali rastlino, ki je po svojih zunanjih znakih skoraj docela podobna kavli ali kolerabi, se pa v kasnejših razvojnih fazah začne razlikovati od nje po tem, da iz zgornjega dela glavne korenine, hipokotila in epikotila ne oblikuje debelega založnega organa, ki ga imenujemo koren, ampak ostane približno 1,5 do 2,0 cm debel koren, ki je olesenel. Pri ogrščici je pridelek zrnje, lahko tudi stebla in listi, nikakor pa podzemni deli rastline, pri kavli ali kolerabi pa je glavni pridelek vedno koren. Kavla in koleraba sta istovetna pojma, vendar se izraz kavla vse bolj uveljavlja v primerih, ko je koren namenjen za živinsko krmo, izraz koleraba pa, ko raste rastlina na vrtovih in je namenjena za neposredno prehrano ljudi.

Po načinu oblikovanja stebla in cvetov se koleraba ali kavla ne razlikuje od ogrščice, podoben je tudi videz listov. Ogrščica je le različica (varieteta, okrajšano var.) kavle ali kolerabe, saj se lahko med seboj oplodita in imata plodno potomstvo. V botaničnem smislu predstavljata obe rastlini isto vrsto (species). Mednarodno znanstveno ime zanjo je *Brassica napus L.*, različica (varietas, okrajšano var.) ogrščica se imenuje *Brassica napus L. var. napus*, različica koleraba ali kavla pa *Brassica napus L. var. napobrassica*.

Na prvi pogled, vendar samo na prvi, je ogrščici zelo podobna repica. Malo bolj pozorno opazovanje ozioroma primerjanje ogrščice in repice vendarle pokaže dovolj velike morfološke razlike, da ju zlahka ločimo med seboj. Genetske razlike pa so celo tako velike, da se v naravi ena z drugo ne moreta skrižati, kar pomeni, da spadata v dve različni botanični vrsti. Z drugimi besedami povedano: razlikujeta se podobno

socvetje repice

socvetje ogrščice

mlada rastlina repice

mlada rastlina ogrščice

Skica 1 — Prikaz nekaterih morfoloških razlik med ogrščico in repico

kot na primer pšenica in rž. Toda preden spregovorimo kaj več o teh razlikah, nekaj besed o repici.

Repica je bližnji sorodnik strniščne repe, ki jo, kljub temu da zginja z naših polj, verjetno še vsi poznamo. Razmerje med njima je podobno kot med ogrščico in kolerabo ali kavlo, repa namreč oblikuje odebeljen koren, repica pa ne. Obe se lahko skrižata med seboj, iz semena zrastejo rastline, ki so jima podobne. Ker imajo tudi te plodno potomstvo, uvrščamo tako repo kot repico v isto botanično vrsto, ki se znanstveno imenuje *Brassica rapa* L., vendar se deli v dve podvrsti (subspecies, okrajšano ssp.). Repa se imenuje *Brassica rapa* L. ssp. *rapa*, repica pa *Brassica rapa* ssp. *sylvestris*. Razlika med ogrščico in kolerabo je manjša kot med repo in repico.

Po sposobnosti prezimitevi oziroma po zahtevnosti za mraz razlikujemo dve obliki (formi, okrajšano f.) repice. Jaro repico (*Brassica rapa* L. ssp. *sylvestris* f. *praecox*) sezemo spomladi in dozori septembra, ozimno repico (*Brassica rapa* L. ssp. *sylvestris* f. *autumnalis*) pa sezemo v začetku septembra in dozori konec junija.

Čeprav so ogrščici resnično podobne tudi nekatere druge vrste iz rodu *Brassicaceae*, pa dela največ preglavic razlikovanje med ogrščico in repico. V tabeli 1 so predstavljene najbolj izrazite morfološke in druge razlike med njima. Iz prikaza je razvidno, da je razlik kar veliko. Vendar pa je za hitro in zanesljivo razlikovanje teh dveh vrst potrebno nekaj vaje. Za praktično razlikovanje oziroma prepoznavanje ogrščice od repice so odločilni naslednji morfološki znaki: oblika korenine, dlakavost listov, način zraščenosti listov (predvsem zgornjih) k steblu, lega cvetov, lega čašnih listov in lega luskov. Seveda so tudi gospodarsko pomembne razlike med njima: Repica daje manjši pridelek zrnja, ki vsebuje manj olja kot ogrščica. Torej je ogrščica v gospodarskem pogledu veliko donosnejša. Zato se pri nas ne izplača pridelovanje repice za olje.

Številni novinarji (Tanjug!) in tudi nekateri agronomi, ki poljščin ne poznajo dovolj, vnašajo nepotrebno zmedo v že pred stoletjem ustaljeno slovensko izrazje, ko napačno prevajajo iz srbohrvaščine oziroma uporabljajo za ogrščico hrvaško-srbski izraz repica. Vedeti je treba, da po srbohrvaško repica pomeni isto kot po naše ogrščica, »ogrštica« v srbohrvaščini pa pomeni isto kot repica v slovenščini. Se pravi: v srbohrvaščini je prav nasprotno kot v slovenščini. Na to se je pač treba privaditi, kot smo se že na nekatere druge podobne izraze (na primer: fižol — grah; sladkorna pesa — šećerna repa itn.).

Čeprav bomo po pravkaršnji razlagi verjetno vedno znali pravilno uporabljati izraza ogrščica in repica, navajamo še tabelarični pregled (tabela 2!) izrazov v latinščini, slovenščini, srbohrvaščini, nemščini in ruščini.

Tabela 1 — Primerjava morfoloških znakov ogrščice in repice

Del rastline	Ogrščica	Repica
Korenina	enakomerno debela, se počasi zožuje, močno olesenela, majhne celice	zgoraj debela, se sorazmerno hitro zožuje, slabša olesenitev, večje celice
Steblo	močno, debelo	na splošno tanjše, šibko
Dlakavost listov	neznatno dlakavi ali brez dlačic, dlačice pokončne ali rahlo upognjene	navadno močno dlakavi, dlačice ležijo ob listu
Zgornji stebelni listi	do polovice objemajo steblo	steblo popolnoma objemajo
Lega cvetov	nerazcveteli popki na splošno nad razcvetelimi	cvetoči vrh je skrajšan tako, da so razcveteli cvetovi nad nerazcvetelimi
Velikost cvetov	veliki	majhni
Čašni listi	pravokotni na os cveta	poševni na os cveta
Lega luska	skoraj vodoravna	skoraj pokončna
Absolutna teža semena	2,5 do 7,0g	2,0 do 4,0g
Barva semena	črna do temnorjava	rjava do rdečerjava
Mrežavost osemenja	fino pikčasta do slabo mrežasta povrhnjica	izrazito mrežasta povrhnjica
Vsebnost olja v semenu	velika	nekaj manjša
Število kromosomov	2n = 38	2n = 20

Tabela 2 — Imena ogrščice in repice v različnih jezikih

Latinsko	Slovensko	Hrvaško- -srbsko	Nemško	Rusko
<i>Brassica napus</i> L. var. <i>napus</i>	ogrščica	repica	Raps	raps
<i>Brassica rapa</i> L. ssp. <i>sylvestris</i>	repica	ogrštica	Rübsen	surepica